

La Societat Catalana d'Història de la Medicina: orígens i trajectòria

Lluís Guerrero

Societat Catalana d'Història de la Medicina. Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears. Barcelona.

Els orígens

Després de molts anys d'ensenyament de la història de la medicina a Catalunya i de publicacions de gran interès, especialment des de mitjan segle XIX, es veié la necessitat d'agrupar en una societat les persones interessades en aquesta matèria. Per aquest motiu, a finals de l'any 1975 s'iniciaren unes reunions que culminaren la primavera de l'any següent amb la ferma voluntat de procedir a la creació de la Societat Catalana d'Història de la Medicina (SCHM) al si de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, una institució que ja tenia aleshores unes arrels centenàries, amb un recorregut que s'iniciava l'any 1872, i que en aquell moment acollia 39 societats científiques i 10 filials.

L'11 de maig de 1976, vint-i-cinc socis numeraris de l'Acadèmia van adreçar un escrit al seu president, el Dr. Josep Alsina i Bofill, en què li demanaven la constitució d'una comissió gestora que tingués com a missió la fundació d'una societat d'historiadors de la medicina. El signaven els doctors Sarró, Nubiola, Cardoner, Campmajó, Cornudella, Trueta, Gallart Esquerdo, Jimeno Vidal, Carreras Verdaguier, Gómez Gómez, Corbella, Vallribera, Massons, Uriach, Danon, Sueiras, Pi-Figueras, Hernández de la Peña, Casas Botellé, Urue, Marí, Campillo, Otero, Soler Fenech i Fernández Pellicer.

El Dr. Alsina i la seva junta van aprovar la proposta i la comissió gestora va quedar integrada per Pi-Figueras, com a president, i Sarró, Corbella, Cardoner i Uriach com a vocals. En aquest marc organitzatiu, el paper del Dr. Sarró va ser fonamental per la seva capacitat de lideratge i per les seves relacions; de fet tot l'equip estava constituït per prohoms. Aquesta comissió fou molt activa des del primer moment i mentre preparava la fundació de la societat ja va organitzar el curs acadèmic 1976-1977, que constà de vuit sessions, celebrades totes el 1977. Finalment, la Societat Catalana d'Història de la Medicina, sol·licitada a l'Acadèmia per la comissió gestora, s'aprova el 23 de setembre de 1977 (Figura 1) i el mes de desembre es constitueix la

FIGURA 1. Logotip de la Societat Catalana d'Història de la Medicina

seva primera junta directiva, amb el Dr. Ramon Sarró i Burbano com a president, Manuel Carreras i Roca com a vicepresident, Jacint Corbella i Corbella com a secretari, Llorenç Balaguero i Lladó com a vicesecretari, Antoni Campmajó i Tornabell com a vocal primer i Manel Camps i Surroca com a vocal segon. L'activitat acadèmica de la nova SCHM s'endegava el curs 1977-1978, com a continuació de l'activitat de la comissió gestora¹.

Objectius de l'SCHM

Segons els estatuts vigents, l'SCHM té com a objectius agrupar els titulats universitaris en medicina i altres ciències de la salut per a contribuir al millorament científic dels seus associats, promoure el desenvolupament de la investigació, estudi i difusió de la història de la medicina, i també promoure, fomentar i difondre les seves aplicacions, així com assessorar els organismes públics i societats privades en matèria de l'especialitat, fomentar la creació de beques per a l'ampliació d'estudis en aquesta disciplina, col·laborar amb les universitats i escoles especialitzades en desenvolupar activitats científiques i tècniques, i, finalment, fomentar la col·laboració amb altres societats estatals i internacionals a fi d'establir programes científics comuns².

Estatuts, juntes i socis

Als efectes funcionals i jurídics, l'activitat de l'SCHM s'acollí sota l'aixopluc de l'Acadèmia. No fou fins molt més

Correspondència: Dr. Lluís Guerrero i Sala
President de la Societat Catalana d'Història de la Medicina
Passeig de Pere III, 67, 4t 2a
08242 Manresa
Tel. 670 451 053
Adreça electrònica: 9658lgs@comb.cat

endavant que es valorà la necessitat de tenir uns estatuts propis, que foren aprovats el 25 de gener de 1990; posteriorment van tenir alguna variació i adaptació als nous marcs normatius. Els actuals i vigents són una versió molt recent, aprovada el 4 de setembre de 2012.

Des d'aquella primera junta se n'han succeït moltes més i després de la presidència del Dr. Sarró (1977-1980) n'han estat presidents Manuel Carreras i Roca (1980-1985), Dídac Parellada i Feliu (1985-1987), Jacint Corbella i Corbella (1987-1990), Josep M. Massons i Esplugas (1990-1995), Pere Vallribera i Puig (1995-1998), Manuel M. Escudé i Aixelà (1998-2002), Josep M. Sánchez i Ripollès (2002-2004), Víctor J. Marí i Balcells (2004-2008), Carles Hervás i Puyal (2008-2012), i Lluís Guerrero i Sala (2012-...) (Figura 2). Tots han estat envoltats de juntes amb una bona capacitat de treball que han mantingut un alt nivell d'activitat de l'SCHM.

El volum de socis fou ascendent a l'inici, assolint-se el centenar en la primera meitat dels anys vuitanta i els dos-cents a mitjan dels noranta. Després, com en el cas de la majoria d'associacions de caire cultural, el nombre ha anat minvant a mesura que augmentava l'ús de les TIC i l'oci, especialment per als més joves, que han anat convertint-se en un sector de consum en solitari i en xarxa, menys presencial. Avui tot just ultrapassem el centenar, la qual cosa ens neguem a acceptar com a normal en un país que té uns 35.000 metges amb un nivell cultural alt.

Les successives juntes de l'SCHM han celebrat reunions administratives ordinàries i extraordinàries, i també assemblees generals de socis, que actualment es convoquen amb caràcter anual.

Les sessions acadèmiques ordinàries

Des de les primeres organitzades per la comissió gestora, fins avui, se n'han celebrat un total de 330, amb caràcter

FIGURA 2. Històriadors de la medicina a Montserrat

mensual -llevat d'excepcions- i a raó de vuit o nou per curs acadèmic, que acostuma a començar el setembre o octubre i acaba el mes de juny; s'han desenvolupat durant 38 anys. El nombre de ponents ha estat de 367, ja que algunes sessions han estat compartides per dos o tres; alguns han conferenciat en diverses ocasions.

La majoria de vegades els temes exposats han estat fruit de la recerca primària sobre aspectes biogràfics, especialitats, sistemes d'organització i salut pública, centres sanitaris i l'estudi de publicacions, les humanitats mèdiques, l'estudi de les estructures docents, l'evolució del tractament de les malalties, la historiografia, la història de la medicina i els que l'han tractat, els museus d'història de la medicina i els elements que els integren, els congressos mèdics, els col·lectius professionals, el món de la farmàcia, la praxi mèdica, la història clínica, la bioètica, la relació metge-malalt, la cooperació, la medicina tradicional i natural, les epizooties i la transmissió a humans, homenatges i altres temes menys sovintejats.

També s'han celebrat algunes sessions conjuntes amb altres societats, jornades, taules rodones i altres esdeveniments propis de la vida acadèmica³ (Figura 3).

Els congressos

La Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya (RAMC) organitza actualment, amb periodicitat bianual, els congressos d'història de la medicina catalana, però abans la cadència estava condicionada per les circumstàncies. Són bianuals des del cinquè, celebrat a Barcelona el 1988; els quatre anteriors es van convocar al llarg de divuit anys, des de 1970. Els dos primers, de 1970 i 1975, van rebre el qualificatiu d'internacionals per poder camuflar-hi el català en temps de la dictadura; els altres han tingut com a llengua vehicular i natural la pròpia de la nació. Aquests congressos de la RAMC han estat alenats sempre per l'SC-

Consulteu la nova web de la SCHM
www.historiamedicina.cat

L'Acadèmia
Major de Can Caralleu, 1-7
08017 Barcelona

Societat Catalana d'Història de la Medicina
Dimecres, 2 d'octubre, 20:00 hores l'Acadèmia, Sala 2

LA PESTA A CATALUNYA
Conferència a càrrec de
Coral Cuadrada i Majó
*Professora titular d'història medieval
de la Universitat Rovira i Virgili*

El President,
Dr. Lluís Guerrero i Sala

El Secretari,
Dr. Jesús Sabaté i Fort

2013 octubre sala 2
Dimecres 2, 20:00 hores

FIGURA 3. Targeta d'un dels actes organitzats per la Societat Catalana d'Història de la Medicina el 2013

HM, que també se'ls ha fet seus. Aquesta conjunció d'interessos ha funcionat molt bé i constitueix el marc actual dels principals esdeveniments acadèmics de la Societat.

Els 18 congressos celebrats fins ara es recullen a la Taula 1. Se n'han fet deu a la demarcació de Barcelona, tres a la de Tarragona, dos a la de Lleida i dos a la de Girona. Malgrat el desequilibri territorial propi de l'àrea de parla catalana, aquesta hi és ben representada, fins i tot la Catalunya Nord i les Illes Balears. No ha estat el cas del País Valencià, que disposa de bones institucions i equips dedicats a la història de la medicina.

Les publicacions

L'SCHM no ha tingut una tasca editorial pròpia i ha manllevat, sobretot, els mitjans de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya i del Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona (UB) i, en menor proporció, d'altres editorials.

El Seminari Pere Mata de la UB ha editat més de 125 volums entre llibres i opuscles diversos, dedicats tots a la història de la medicina, un fons molt notable en què moltes obres publicades han estat escrites per membres de l'SCHM. El seu motor infatigable ha estat el professor Jacint Corbella.

Un esment especial mereix *Gimbernat. Revista catalana d'història de la medicina i de la ciència*. Aquesta capçalera ha permès conèixer les recerques de molts investigadors, una bona part dels treballs presentats a les sessions ordinàries de l'SCHM i la majoria de les actes dels congressos citats. Els quatre volums d'actes del primer congrés, els dos del segon i l'únic del tercer es van publicar abans de l'aparició de la primera eixida de la revista. *Gimbernat* neix el 1984 i s'ha anat editant regularment gràcies a la iniciativa i esforç continuat del Dr. Corbella; ja està a punt d'assolir el volum 60, amb una mitjana d'unes 300 pàgines cadascun. La revista, editada en paper, també està totalment digitalitzada i disponible en el portal www.raco.cat (Revistes Catalanes amb Accés Obert), on rep un gran nombre de visites i consultes.

La UB, mitjançant el Seminari Pere Mata, i la Reial Acadèmia de Medicina, per mitjà de la revista *Gimbernat*, han canalitzat la recerca i l'expressió dels socis de l'SCHM i d'investigadors d'altres grups i procedències.

Els premis de la Societat

Fins aquest any l'SCHM no ha disposat de premis propis i ha tingut i té com a referent el Premi d'Història de la Medicina Catalana "Oleguer Miró i Borràs". Aquest guardó, convocat anualment pel Col·legi Oficial de Metges de Barcelona, està dotat amb una quantitat econòmica i amb la publicació del treball, coeditat pel COMB i Mútua Manresana de Previsió Social; això ha generat una dinàmica editorial per part de l'Arxiu Històric de les Ciències de la

TAULA 1. Congressos d'història de la medicina catalana

Congrés	Lloc de celebració	Any
I	Barcelona–Montpeller	1970
II	Barcelona–Montserrat	1975
III	Lleida–Cervera	1981
IV	Poblet–Tarragona	1985
V	Barcelona	1988
VI	Manresa–Santpedor	1990
VII	Tarragona	1992
VIII	Barcelona ⁴	1994
IX	Blanes	1996
X	Lleida–Alcarràs	1998
XI	Barcelona	2000
XII	Pollença	2002
XIII	La Canonja	2004
XIV	Barcelona	2006
XV	Berga	2008
XVI	Sant Feliu de Guíxols	2010
XVII	Barcelona	2012
XVIII	Igualada ⁵	2014

Salut "Simeó Selga i Ubach" (COMB), que ha produït dinou volums de la seva sèrie PAHCS⁶.

A banda d'aquest premi, que es manté vigent, l'SCHM ha atorgat enguany per primera vegada el Premi de la Societat Catalana d'Història de la Medicina "Lluís Comenge i Ferrer" per a investigadors veterans i el premi "Autor novell" per als de menys de 30 anys i en període de formació. Són de caràcter bianual i tenen com a finalitat promoure l'excel·lència en la recerca historicomèdica i l'estímul de noves vocacions en aquest àmbit⁷.

La Societat i el seu context

L'SCHM no és la més antiga de les de l'Acadèmia, ni la més nombrosa, ni la més important a nivell científic, ni la més rellevant en els camps acadèmic i assistencial, però és un instrument epistemològic de primer nivell per a tots els metges com ho pot ser la Societat de Bioètica, perquè si aquesta és indispensable per a resoldre situacions derivades de l'impacte del progrés científic i mèdic en la societat i el seu sistema de valors, la història de la medicina ho és per entendre el sentit de la professió mateixa, des dels seus

orígens més remots i la seva trajectòria fins l'escenari actual; cal conèixer els camins que ha seguit, els que no han dut enlloc i els que s'han vist coronats per l'èxit. També ens serveix per reconèixer els que ens han precedit i per a relativitzar el nostre paper de baula de la llarga cadena de la humanitat i dels seus avenços. Com deia el filòsof danès Soren Kierkegaard: "La vida es viu cap endavant, però s'entén cap enrere".

Sorpren i dol que una matèria com aquesta no tingui un paper més rellevant en el programa de grau i que el seu coneixement acabi circumscrit a un reduït cercle d'estudiosos. Cal que la universitat reconegui la seva responsabilitat i que les institucions sanitàries se'n facin ressò.

Actualment a Catalunya existeix una docència històrica no prou rellevant en la majoria de les ciències de la salut, i els seus ressorts resten limitats a col·lectius de recerca com l'SCHM i les seves germanes d'Història de la Farmàcia i de la Veterinària, nuclis consolidats a la UAB, al CSIC, al COMB, a les Reials Acadèmies d'Història de la Medicina i de la Farmàcia, a l'Institut Medicofarmacèutic de Catalunya, a l'Institut d'Estudis Catalans, a la Fundació Uriach 1838 i a la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica; també comptem amb petits museus i col·leccions de totes les ciències de la salut, amb una existència precària. Tenim grups i materials esparsos i cap pla director nacional que els aglutini amb el suport institucional necessari, com reivindica per aquest patrimoni el recent document conegut com a "Declaració d'Igualada"⁸, fruit del consens generat entre els participants en el XVIII Congrés d'Història de la Medicina Catalana, celebrat el juny prop passat en aquella ciutat (Figura 4).

Si comparem l'activitat catalana en aquest àmbit amb la d'altres comunitats de l'Estat, tenim una trajectòria envejable, com també ho és la del País Valencià. Portes en-

fora, no ens podem comparar amb els altres països d'Europa a causa de l'escassa inversió de què disposem, però els investigadors catalans tenen sens dubte el mèrit de fer bastant amb molt poc.

Els reptes de futur

La història de la medicina necessita un pla general o pla director a nivell de país, com ja hem demanat pel patrimoni històric sanitari, i la nostra societat, l'SCHM, n'ha de ser un element estratègic. Les universitats han d'estimular la docència i la recerca i les acadèmies i les societats de cadascuna de les ciències de la salut han de desenvolupar la recerca de primer i segon nivell.

L'SCHM ha d'ampliar la seva base social i aquest és un repte que no ha de ser un objectiu només de la nostra societat dins el marc de l'Acadèmia, sinó que totes les societats han d'entendre que la història és un element transcendent de la seva pròpia existència i de la seva especialitat, que han de tenir cura de la seva investigació i representació dins l'SCHM. L'SCHM hauria de ser interdisciplinària i organitzar actes conjunts amb cadascuna de les altres, com ja s'ha fet en algunes ocasions. També amb les societats d'altres ciències de la salut, ja que la medicina té una història compartida amb infermeria, farmàcia, veterinària, odontologia i altres.

Cal aconseguir una major representació territorial, ja que en l'actualitat la majoria d'assistents a les sessions són de Barcelona, alguns de la demarcació; de les altres només sol participar-hi un soci de forma regular.

Les sessions ordinàries de l'SCHM han de donar formació continuada i acreditada. A més d'exposar-s'hi temes molt concrets, fruit de llargs estudis, cal capacitar en aspectes d'historiografia, fonts documentals, metodologia, paleografia, etc.

FIGURA 4. Foto de grup de participants del XVIII Congrés d'Història de la Medicina Catalana, el juny de 2014

FIGURA 5. Pàgina web de la Societat Catalana d'Història de la Medicina: www.historiamedicina.cat

La nova pàgina web www.historiamedicina.cat⁹ (Figura 5) ha d'esdevenir l'eina útil, àgil i atractiva que doni resposta a les necessitats dels socis i dels investigadors; ha de ser el punt de trobada tant dels especialistes en la matèria com el referent dels que simplement necessiten una informació concreta i ocasional. Actualment hi estem treballant, com també explorem la possible utilitat de l'ús de les xarxes socials.

Per acabar, hem de demanar a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears, que ens acull, que en tot moment segueixi tenint en compte el tracte especial que cal donar a una societat que és d'interès comú per a totes les altres, per a la institució i per a la professió en general.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Vallribera P. La Societat Catalana d'Història de la Medicina. Gimbernat. 1995;XXIV:31-56.
2. www.historiamedicina.cat/societat/estatuts
3. Guerrero L. Anàlisi de les sessions acadèmiques de la Societat Catalana d'Història de la Medicina. Comunicació al XVIII Congrés d'Història de la Medicina Catalana (Igualada, 20-22 de juny de 2014). Gimbernat. En premsa.
4. Massons JM. Els congressos d'història de la medicina catalana. Gimbernat. 1995;XXIV:11-8.
5. Programa del XVIII Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Igualada, 20, 21 i 22 de juny de 2014.
6. Calbet JM. Premsa sanitària a Catalunya (1763-1939). Manresa: Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut, 18; 2013. p. 295-7.
7. Societat Catalana d'història de la Medicina [Internet]. Cartell de premis propis. Disponible a: www.historiamedicina.cat/propis.php
8. Declaració d'Igualada en defensa de la conservació i promoció del patrimoni sanitari de Catalunya. Igualada, 20 de juny de 2014.
9. Societat Catalana d'Història de la Medicina [Internet]. Disponible a: www.historiamedicina.cat